

FARSANG A SÓVIDÉKEN

A farsang a Sóvidéken szokáshagyományokban gazdag naptári időszak. A dramatikus népszokások jelentős csoportja a farsangi periódushoz, ünnepkörhöz kapcsolódik. Ekkor tartották a legtöbb lakodalmat, táncot és bált, ekkor járták a társas összejöveteleket a *fársángolók*. A farsangi multságok *fársáng farkán*, a húshagyókedd körüli napokon érték el tetőpontjukat. Hamvazószerdán reggel több sóvidéki faluban *eltemették a fársángot*.

Az alábbiakban a sóvidéki farsangi szokáshagyomány egészéről próbálok vázlatos képet nyújtani 1979–1983 között végzett gyűjtés alapján.¹ A gyűjtés adatai a következő falvakra vonatkoznak: Atyha, Alsósófalva, Felsősófalva, Korond, Parajd, Siklód, Sóvárada, Szováta.

Január 6-án, vízkeresztkor *béállott, felszabadult a fársáng*. Megszűntek az addig érvényes, munkával és szórakozással kapcsolatos tilalmak. A katolikus családok számára csak akkor szabadult fel a farsang, miután a pap megszentelte a házat, addig nem volt szabad táncot rendezni. A katolikus Atyhában a farsang első napjára már táncot hirdettek, de csak az a leány mehetett, akinek a házában már járt a pap. A sóvidéki reformátusoknál és unitáriusoknál nem volt ilyen szigorú kötöttség. *Két karácsony közin* (karácsony és vízkereszt között) viszont ők sem tartottak fonót, nem vittek ki guzsalyt a kapun. Karácsony előtt minden faluban abbahagyták a fonót, és csak a farsangon kezdték el újból. A *fonók* és *tollufosztók* általában már október végén, november közepén, a *betakarodás* után megkezdődtek. Tetőpontjukat a farsang idején érték el, ekkor váltak a játékok, az álarcos *maszkurázás*, a táncok színhelyévé, keretévé. Különösen az *asszonyfonókra* érvényes ez.

Farsangi alakoskodás, maszkurázás

A fonók és egyéb társas összejövetelek, a lakodalmak és a kocsmák a farsangi népi színjátszás színhelyei is voltak. A farsangi színjátszás neve a Sóvidéken: *maszkurázás*. *Maszkura* az, aki valamilyen álöltözetet vesz magára, a *maszkurázás* az álöltözetű személyek, alakok cselekvése, játéka. A század elején a maszkurázás a legtöbb sóvidéki faluban szokásban volt. Kisebbségi intenzitással élt a katolikus falvakban (Atyhában és a egyes felekezeti Korondon, Szováta és Parajdon), ezekben az egyház szigorúbban tiltotta a farsangi maszkurázást.

Az alakoskodás legrégebbi rétege Európa-szerte az állatalakoskodás. Az állatalakoskodás a sóvidéki néphagyományból is felidézhető. Idős

adatközlők *medve-, ló-, kecske-, gólya- és számáralakoskodásra* emlékeznek. Állatalakoknak férfiak, legények vagy házasemberek öltöztek. Az állatalakokká való átváltozás és az ezekhez kapcsolódó játék a két világháború közötti időben, a mai legidősebb nemzedék életében még rendszeres farsangi szórakozás volt, az elmúlt évtizedekben szórványosan fordult elő.

Siklódon az első világháború körüli években medvének, kecskének, lónak és szárnak öltöztek. Medvét úgy öltöztettek, hogy szalmakötegetek fontak, és körültekerték egy férfi testét, külön a lábakat, külön a kezeket, külön a fejét. Másik módja az volt, hogy hosszú, kifordított posztókabátot (kocsókot) vettek a hátukra, fejükre báránybőr sapkát, kezükre gyapjúkesztyűt húztak, arcukra gyapjúálcot tettek, illetve gyapjúval fedték el arcukat. Mindkét esetben a medve négykézlábra ereszkedett. A medvetáncoltató kötéllel vezette a fonóba vagy a lakodalomba. A kecskének fából fejet faragtak, ehhez valódi kecskeszarvat és szakállat erősítettek. A kecskét alakító legény kifordított, hosszú szőrű bundát vett magára, derékból előrehajolt, felsőteste vízszintes helyzetbe került. A bunda alatt egyik kezében a kecske fejét tartó botot fogta, a másikban az alsó állkapcsát mozgó kötelet. Amikor a legény meghúzta a kötelet, a kecske kitátotta, majd összecuska a száját. A kecskének így *kapsogott a szája, kapsogtatott*. A ló- és számáralakot is fából faragták, mégpedig két részből. Az egyik darabból a fejét és az első testrészét, másikkból a farát és a hátsó lábait. A lovat alakító legény elől-hátul a derekához kötötte a lovat. Úgy nézett ki, mintha lovon ülne. A falovat pokróccal terítették le. Menet közben a ló lábait a lovas egy spárgával felhúzta, amikor megállt, leeresztette.

Alsósófalván szalmamedvének, kecskének és gólyának öltöztek, Parajdon kecske- és számáralakoskodásra emlékeznek.

Az állatalakok nem magukra mentek a fonókba, *tollutépőkbe*, hanem mindig kísérté őket egy vagy két *bekérő*. A bekérő lépett először a fonóba, és helyet kért a maszkurák, *fársángok* számára: „*Egy pár fársángot hoztam, megengedik-e, hogy bejőjjenek?*” – ez az általános bekérő formula. Utalhatott arra is, hogy milyen alakokkal jön: „*Egy kellemes vendéggel szeretnénk megjelenni. Vadállat formájú, de ne féljenek tőle, nem veszélyes. Ha akarják, bemutatja, hogy mit tud*” (Siklód). A fonóbeliek helyet csináltak a „vendégeknek”, a félenkebb asszonyok és a gyermekek az ágyba vagy a sarokba húzódtak.

Az állatalakoskodók jeleneteihez nem fűződött kötött szöveg vagy párbeszéd. Egy-egy fonóbeli jelenet arra épült, hogy bemutatták, ki mit

tud. A medvét táncoltatta a gazdája, a kecske is táncolt és kapsogtatott. Szájával el-elkapta a csepűt, oda-odakapott az asszonyokhoz. A ló nyerített, táncolt. Az állatalakoskodó táncnak valamikor bőséget idéző, az agrárkultusszal összefüggő funkciója lehetett³. Századunkra a szórakoztató játék jellege vált elsődlegessé. Az állatmaszkok viselői sokféle *csínt* elkövettek, a fonóbeliek pedig azt igyekeztek megtudni, hogy kit rejt a maszk. Ennek megakadályozására a bekérő egy hamuval töltött zacskót vitt a kezében vagy botra kötve. Aki hozzájuk nyúlt vagy közel merészkedett, elzavarta, ütötte, hamufelhőt hintve a házbeliekre. A jelenetek a spontán helyzetkomikumra épültek. A fő szempont az volt, hogy minél több legyen a nevetnivaló. Az „előadás” végeztével a farsangolókat megkínálták főtt kukoricával, pálinkával.

Már a két világháború közötti időben az állatalakoknál gyakrabban keresték fel a fonókat az álarcos, álruhás maszkurák. Maszkurának általában nők – menyecskék és leányok – öltöztek vagy leányok és legények vegyesen. Az ötözésre valamelyikük házában vagy éppen a fonóban került sor. Alsósófalvi szokás szerint az egyik fonóserg asszonyai maszkurának öltözve felkeresték a szomszéd fonót. A maszкура egyedül is mehetett, de legtöbbször többen öltöztek fel egyszerre, és bekérő kísérte őket. Ez utóbbi általában férfi volt, bottal, pálcával a kezében. Az álarcokat bőrből készítették, de leggyakrabban nem maradandó anyagból: kartonpapírból, gyapjúból, női harisnyát húztak a fejükre, gyapjúból, kenderkőcből bajuszt és szakállat ragasztottak. Mások bekormozgatták, belisztezték az arcukat. Siklódon népszerű, kedvelt maszкура volt az *ördög*, a *lakodalmi sereg vőlegénye*, *menyasszonya*, az *üstfoldozó cigányok*. A házbeli jelenetsorban a menyasszony és vőlegény *szérelmi némajelenetet* adott elő. A maszkuráknak nem volt szabad megszólalniuk. A cigányok foltozták a lyukas tepsit, fazekat, s a kalapáccsal egyet a tepsire, egyet a tapaszos ház földjére ütöttek. Másnap tapaszthatja újra a háziasszony. De ezért nem volt szabad megsértődni, haragot tartani. Az emlékezet szerint Parajdon leggyakrabban *vőlegénynek*, *menyasszonynak*, *úrfinak* és *kisasszonynak*, *koldusasszonynak*, *kéményseprőnek*, *disznópásztornak*, Szovátna *ördögnek*, *fogorvosnak* öltöztek. A fogorvos nagy harapófogót vitt, s azt játszotta, hogy mindenkinek kihúzza a fogát. A mesterember maszkurák általában mesteriségük szerszámaival jelentek meg, azokkal rögtönöztek jelenetet.

A maszkurák jelenete is a bekéréssel kezdődött, ez legtöbbször szál-láskérés. Például: „*Balavásárról jön egy uraság, és itt szeretne megszállni. Legyenek szívesek beengedni*” (Siklód). „*Ahogy jöttem az úton*,

egy pár idegen népet találtam, erősen megfáztak. Legyenek szívesek beengedni, hogy melegedjenek” (Alsósófalva). A bekérésre a válasz rendszerint igenlő, de egyben figyelmeztető is: „Beengedjük, ha szépen viselkednek” (Alsósófalva).

Az alábbi maszkurázásra az alsósófalvi Pusztta utcai fonóban került sor 1983 farsangján:

Bekérő (egyik szomszédasszony): *Jó estét kívánok! Ahogy jöttem az úton, találkoztam egy pár fiatal néppel. Idegenek, messziről jönnek, meg vadnak fázva. Lennének szívesek béengedni, hogy megmelegedjenek?*

Háziasszony: *Hogyne, ha szépen viselkednek!*

Bekérő: *Mindenesetre reok poroncsoltam. Jöjjenek bé!*

Megjelenik egy maszkurapár: *úr és úrnő*. Ruhájuk polgári, „úriás” öltözet. Arcukat gyolcsból készült álarc fedi, alatta vattával kitömve, mindketten szemüveget viselnek. Az úr kezében rövid pálca. Körbesétálják a fonót, bólogatással köszönnek. Nyomukban újabb pár fiatal nép érkezik: *székely leány és legény*. Ruhájuk ünneplő székely népviselet. A legény trottyos harisnyájáról azonnal észreveszik, hogy *női személy* bújt belé. Kezében fakanalat tart az esetleges kíváncsiskodók távortartására. A székely pár megáll az ajtó mellett. A fonóbeliek mindkét párt körülveszik, vizsgálgatják, kérdezik:

– *Messzünőt jönnek, drágák?*

– *Ázsiából? (Kacagás.)*

– *Eltévettek?*

– *Ne, te, ennek mindene van: feje, csicse, pinája! Nézzük meg!*

A fonóasszony indul is, hogy megnézzze, de az úr pálcája gyorsabb, hadonászik vele, és ráver a kíváncsiskodó kezére. A többi asszony sajnálni kezdi az úrnőt.

– *El van fáradva szegény, beteg...*

– *Nagy a hasa, nagyon van...*

– *Mind a ketten betegek vattok?*

– *Gyermek van-e otthon? Most sírhat utánatok!*

A kérdésekre a maszkurák nem válaszolhatnak, nem szólhatnak semmit, csak fejfel, kézzel intenek, bólintanak vagy rázzák a fejüket. Nem szabad beszélniük, elnyújtott, elválasztott hangon *bőgnék*. Az úr és úrnő után a székely pár kerül az érdeklődés középpontjába és éppen a legérzékenyebb ponton:

– *Milyen jól áll ezen a legényen a harisnya. (Nagy kacagás.)*

– *Alól is ilyen szépen fel van öltözve?*

Farsangtemetési menet. Alsósófalva 1987. Fotó: Bálint Zsigmond

A temetési menet. Alsósófalva 1982. Fotó: Bálint Zsigmond

A halott siratása. Alsósófalva 1982. Fotó: Bálint Zsigmond

A böjtös ételek felmutatása. Alsósófalva 1988. Fotó: Bálint Zsigmond

Körültáncolják az égő szalmabábut. Alsósófalva 1982. Fotó: Bálint Zsigmond

A halott tora. Alsósófalva 1987. Fotó: Bálint Zsigmond

A seregélytánc. Alsósófalva 1988. Fotó: Bálint Zsigmond

Szénáslepedőben hozzák a fonóból hiányzó asszonyt. Alsósófalva 1988.
Fotó: Bálint Zsigmond

A fonóházban öltöztetik Ilyést, a szalmabábut. Alsósófalva 1988.

Fotó: Bálint Zsigmond

A kérdező asszony közeledik, hogy megtapogassa, de a „legény” védekezik, hadonászik a fakanállal. Komikus támadó és védekező mozdulataikon a többiek jól mulatnak. Ezután a székely leánytól szintén a betegségéről érdeklődnek.

– *Jaj, de melege van ennek a leánynak! Hogy ég az orcája!*

– *Ahogy jöttem az úton, egy pár idegen népet találtam, erősen megfáztak. Legyenek szivesek beengedni, hogy melegedjenek. Beteg vagy? Vagy mingyárt lebetegedsz? (Kacagás.)*

– *De azért táncolni tudtok, ugye?*

Ezzel a kérdéssel megfordul a jelenet, az egyoldalú „párbeszéd”. A fonóbéliek *lálázni*, énekelni kezdenek, az asszonyok felkérlik a maszkurákat táncolni. Az úrnőt és a székely leányt férfiként táncoltatják, az úr és a székely legény (mint később kiderült: mindketten nők) férfiként táncolt. Tánc közben mozgásukról, *forgásukról* próbálják kitalálni, hogy kik lehetnek, de nem sikerül. Néhányat fordulnak az asszonyok énekére, csárdást, majd *szókot* járnak.

Tánc után a bekérő megköszöni a *helyet*. Nincs kínálkozás, a maszkurák hajladozással, integetéssel mennek is tovább. A házbeliek percekig találgatják, kik lehetnek.

A maszkurák nemcsak a fonókat keresték fel, hanem a többi társas összejövetelt: a tollutépőket, a disznótorokat, a farsangi mulatságokat is. Alsósófalván a két világháború között a lakodalmakba is elmentek. Éjfél után kérték be mint *idegen országból, messziről jött vándorokat*. Megkínálták őket itallal, táncoltak velük, de nem volt szabad felfedni kilétüket. Megtörtént, hogy a menyasszony régi szeretője öltözött maszkurának.

Siklódon a farsangon tartott lakodalmakon egy szekérre vagy szánra maszkurákat ültettek, úgy mentek végig a falun. Ezt *maszkuraszekernek, maszkuraszánnak* nevezték. Közvetlenül a menyasszonyt vivő szán vagy szekér előtt haladt. Arra is emlékeznek, hogy a maszkuraszánhoz egy szekérkereket toldottak, s arra szalmabábufigurákat – egy leányt és egy legényt – erősítettek. Ahogy a szán haladt, a kerék is forgott a figurákkal.

A maszkurázást a két világháború közötti években a hatóságok tiltották, üldözték. Az egyház sem nézte jó szemmel. Az elmúlt évtizedekben az életformaváltás nyomán a maszkurázás szokásrendje átalakult. Intenzitása csökkent, hatóköre leszűkült, így például Parajdon, Szovátán. Másutt – Alsósófalván – változatlanul népszerű téli szórakozás. Megfigyelhető az is, hogy napjainkban a hagyományos maszkurák háttérbe szorulnak, előtérbe kerül a rögtönzés, az egyéni ízlés, a városi, iskolai álarcosbálok hatása.

Farsangi mulatságok

Említettük, hogy a legtöbb mulatságot, táncot, bált és lakodalmat a Sóvidéken is farsangon tartottak. A vizsgált időszakban a táncok és bálók egész rendszerével találkozunk. Külön mulattak a korcsoportok – legények-leányok, házasok-menyecskék, idősebbek –, és a nagyobb falvakban foglalkozásbeli és társadalmi megoszlás is megfigyelhető.

Atyhában az első világháború előtt a táncrendezők farsangra kifogadtak egy házat. Ez volt a *táncház*. A rendezők megfogadták a zenészeket egész farsangra. Minden csütörtökön és szombat este, valamint vasárnap délután és este tánc volt. A rendezőknél a legények feliratkoztak, hogy ki akar táncházba járni a farsangon. A költségeket a végén elosztották. Korondon is összetársultak a legények, és az egész farsang idejére fogadták a zenészeket. Hetente itt is többször volt tánc. Századunk elején

Parajdon és Szovátán – a két világháború között már Atyhában és Korondon is – a *falu házában*, a kocsmákban vagy az iskolákban tartották a táncmulatságokat. Ezeknek nem volt különösebb farsangi jellegük. A legények meghívták a leányokat, elkéreztették a szülőktől, és a tánc után hazakísérték.

A két világháború közötti időben minden faluban rendeztek ún. *szindarabos bálokat*. A falu fiataljai tanítók, kántorok, más értelmiségiek és iparosemberek vezetésével népszínműveket mutattak be, utána következett a bál. Ez az egész falu mulatsága, nemre, életkorra, foglalkozásra való tekintet nélkül. Korondon kialakult azonban bizonyos szokásrendje. A szindarabokat a farsang végén, a farsang utolsó szombatján, vasárnapján és húshagyókedden mutatták be. Az első előadáson és az utána következő bálon csak meghívtak vehettek részt⁴.

A farsangi mulatságok egyik hagyományos formája az egész vidéken a *fonóbál*. Ezt azok a leányok vagy asszonyok szervezték, akik egy fonóseregbe jártak. Rendszerint valamelyik fonóasszonynál gyűltek össze, állandó fonó esetében a fonóházban. A leányok meghívták a legényeket, az asszonyok fonóbájlára meghívták a férjeket. Ők gondoskodtak az italról, az asszonyok *pocítás kosárban* (fonott kézikosár) ennivalót vittek. Éjfélkor megterítették az asztalt, egymást kínálgatták, ettek-ittak, mulattak reggelig. Ugyanez a szokásrendje a vizsgált időszakban igen elterjedt *kosaras báloknak* is. Kosaras bált szervezhettek utcánként, korszoportonként, foglalkozás szerint stb. Ennek egyik formája a korondi *nyolcas bál*. Ezt nyolc házasember vagy nyolc legény szervezte valamelyikük házában. A kosaras bállokba Parajdon és Korondon gyakran írott meghívóval hívták meg a résztvevőket. Sóváradon a farsangi bált napjainkban is kosaras bálnak vagy *házasember bálnak* hívják. Erre csak házások, férjezettek mehetnek. Éjfélkor egy *nótát* (táncot, táncszózatot) adtak a legényeknek, amikor bemehettek és táncolhattak. Siklódon is kosaras bállok tartottak. Külön szervezték a legények és külön a házasemberek. A farsangi bállokra délután két-három maszkura hívta a falu népét. Székérrrel végigjárták az utcákat, és kürtökkel, dobokkal nagy lármát csaptak.

Századunk elején és közepén a nagyobb sóvidéki falvakban tartottak *farsangi bálokat* is. Ezek szokásrendjükben nem különböztek a többi táncalkalmaktól, nem volt álarcosbál jellegük. A foglalkozásbeli és társadalmi megoszlás viszont annál jellemzőbb. Parajdon ebben az időben az 1890-ben alakult Polgári Társalgó Kör szervezte a farsangi bálakat. Ezeken csak a Kör tagjai vehettek részt: iparosok, kereskedők

és néhány földműves. E szűk körű farsangi multságokat minden évben a helybeli örmény kereskedők aktív közreműködésével tartották. Korondon a századfordulón kezdtek farsangi bált tartani valamelyik felekezeti iskola termében. Ezekon a bálokon a község elöljárói, a nagyobb gazdák és a kereskedők vettek részt. A szájhagyomány szerint a farsangi bálokon itt is a helybeli örmény kereskedők mulattak a legjobban. E báltípus elterjesztésében tehát a kereskedő- és iparosrétegnek lehetett szerepe. Szovátn külön rendezett bált az iparegyesület, a községháza, a katolikus egyház, az iskola. A bál előtt szindarabot mutattak be, főként iparosok, kereskedők, de a földművesek báljára nem maradtak. „*Mi mentünk szombat este bálba, akkor az iparosoknak tartottunk előadást. A falusiak becsődültek vasárnap. A szindarabot eléadtuk nekik, de mentünk haza, nem maradtunk a báljukra.*” Alsósófalván a harmincas években korabeli krónikás szerint három farsangi táncmultságot szerveztek. Legjelentősebb a *fejes bál*, a módos gazdák, az egykori lófők ivadékainak multsága. A második a *húzatók bálja*; ezen az egykori sóhúzatók, lovas gazdák, fuvarosok vettek részt. Az *átalvetős bál* pedig az erdőlők, a tenyeres munkások, a szegény emberek multsága⁵. Az idős alsósófalviak valóban emlékeznek a fogatosok, szekeresek *gyeplős báljára*, a külön szervezett *bányászbálokra*, ezeken a parajdi sóbányában dolgozó alsósófalvi családok vehettek részt, és az erdei munkások *vetős báljaira*. Korondon foglalkozásbeli különbségeket jelzett a juhpásztorok multságaként számon tartott *majorbál*, és a lövontatású ekével a téli havas utakat tisztító munkások *hóhányó bálja*. A humoros és jellemző megnevezések sorát egészíti ki a Parajdon, Korondon és Alsósófalván szokásos *szürke bál*, a megszürkült fejű emberek, idősebb korcsoportok multsága.

A farsangon tehát minden korcsoport és társadalmi réteg megszer-megfakult, egyben feloldódott a foglalkozásbeli és társadalmi zártkörűség. A farsangi bálokat – ahol még léteznek – a művelődési otthonban tartják.

A farsang utolsó napjai

A farsangi multságok az utolsó napokon, a *farsang farkán* érték el tetőpontjukat. Atyhában a farsang utolsó csütörtökét *kövércsütörtöknek* nevezték. Ezen a napon a felnőttek a gyermekeknek rendeztek táncot. Zenészt is fogadtak, egy *furulyást* vagy *klánétást*. A szülők *tették össze a gyermekeket*, táncolni tanították. A délelőtti *kicsidek tánca* este a

felnöttek mulatságával folytatódott. Legtöbb sóvidéki faluban a kosaras, szindarabos és egyéb bálokra a farsang utolsó szombatján és vasárnapján került sor. Még nagyobb megterheltségű *húshagyókedd*: szinte egymásba értek a különböző multságok. „*Szombat este bál vót, kosaras bál. Mentünk, vittek a legények. Vasárnap este rendes tánc vót. Ment férhez egy leán, hétfőn este tartotta a siratót, meghívták az egész falu népit, táncolhattunk reggelig. Kedden vót húshagyó. Monta es édesanyám, hát te bírod-e még?*” (Alsósófalva)

A katolikusoknál húshagyókedden éjjelkor kötelezően véget ért a multság és vele együtt a farsang. Kezdődött a böjt. Szóvátán a böjt kezdetét éjjeli harangszóval jelezték: *elharangozták a fársángot. „Éjjelkor elharangozták a fársángot. Tizenkét óraker jött a megyebíró, s elvette a cigány nyírettyűjét. Többet nem lehetett táncolni”* (Szováta). Az egyház képviselője ugyanígy Korondon is véget vetett a farsangi multságoknak.

Sóvidék három falujában, Parajdon, Felsősófalván és Alsósófalván a húshagyókeddi multságokat és egyben a farsangot a másnapi, *hammazószereda* reggeli *fársángtemetés* zárta le.

Parajdon századunk elején a falu *nagyfejű* (okos) emberei hamvaszerdán reggel a piac közepén sírgödört ásattak, s abba egy élő személyt – rendszerint cigány férfit – fektettek. Mikor elég nagyszámú *bámépszködő* összegyűlt, a „halott” felugrott, és hamuval teli tarisznyájából *meghammazta* a körülállókat. A húszas-harmincas években legények szervezték a farsangtemetést. A húshagyókeddi bál után egyik társukat deszkára, rudakra vagy ládára tették és végighordozták a falun. A negyvenes években két legény maszkurának öltözött, arcukat bekormozták. A halottat rudakon vitték a piactéren ásott gödörhöz. Kiabáltak, jajgatnak, siratták a farsangot. A siratásba beleszótták Konc király nevét is, mintha őt temették volna: „*Allóvájter. Konc király! Elő a Fokhagymával, a Vereshagymával, a Káposztacikával s a Főttpityókával!*”

Ezeket a böjti ételeket karókra kötve vitték a menetben. A halottat alakító legényt derékig, sőt nyakig eltemették, majd a siratás és búcsúztatás után kiásták. A *régi öregek* emlékezte szerint a halottat a határra kellett kivinni, nem volt szabad a faluban eltemetni. Farsangtemetés Parajdon utoljára a negyvenes években volt, azóta csak karókra kötött hagymakoszorúkkal, savanyúkáposztával és *hammas zacskókkal* maszkuráltak a húshagyókeddi bál után a legények. A hatvanas években ez a szokásforma is kimaradt.

Felsősfalván nem élő embert temettek, hanem szalmabábut vittek végig a falun. Két legény asszonynak öltözött, ők siratták a farsangot, a harmadik búcsúbeszédet mondott. A siratás és búcsúbeszéd után a szalmabábut a falu végén elégették. A temetési menet megállt a vénleányok és vénlegények kapuja előtt, letették a halottat, és a siratóasszonyoknak öltözött legények itt elsiratták a pártában maradt leányokat, a farsangon meg nem nősült legényeket:

Jaj, jaj, nyakamra maradtál!

Jaj, jaj, nem vitt el a fársáng!

A menet résztvevői az utcára gyűlt nézőktől italt és kalácsot kaptak. Az adományt korsóba, kosárba gyűjtötték, és hamvazószerdán még egy utolsót mulattak belőle. A felsősfalvi farsangtemetés a harmincas években szűnt meg.

Alsósfalván is szalmabábut temettek. A visszaemlékezések szerint az első világháború körüli farsangtemetési játékban meglelt férfiak vettek részt, ők szervezték. F fiatal házasemberek és legények is bekapcsolódhattak. Az idősebb asszonyok emlékeznek, hogy a harmincas években *asszonyfársángot* is tartottak, a fonósereg temette el a szalmabábut. A férfiak farsangtemetésén asszonyok nem vehettek részt, férfiak öltöztek siratóasszonyoknak. Asszonyok legfennebb a *bubának* – alsósfalvi névén Ilyésnek – az elkészítésében segítkeztek. Ilyést a század elején *zsúpszalmából* fonták, a harmincas években inget és gatyát tölthettek meg szalmával vagy sarjával. Péniszét utánzandó két szem krumplit és egy murkot (sárgarépat) is rögzítettek a gatyájára. Az így elkészített Ilyésnek a farsang utolsó hetén megtartották a *virrjasztóját* is. „*A szomszédban vót egy öreg ház, ott vót a fonó, ott tötöttük meg. A szomszéd szobába tettünk egy padot, arra fektettük, ahogy szokták a halottat. Egy hélig ki vót nyújtóztatva, felravatalozva. Egész héten mentünk a fonóba, virrjasztottuk. A leányokat csaltuk bé abba a szobába, hogy kacagjunk. Mikor jöttek bé a fehérnépek s meglátták, mentek es seggre. Osztán kácágták. Monták, gyertek, nézzük meg, amíg temetik.*”

A farsangtemetés Alsósfalván is a húshagyókeddi bál után kezdődött, hamvazószerdán reggel. A játékra átmulatott éjszaka után került sor, mindenképpen *mámoros fővel*. A játékhoz a szereplők átöltöztek. Álarcot tettek, kukoricahajból bajuszt, szakállat ragasztottak, vagy párnahuzatot húztak a fejükbe, szemnek, száznak, orrnak helyet vágva. Rongyos ruhát vettek magukra és kifordított bundát, némelyek arcukat bekormozták. Úgy *megmódosították a képüket*, hogy nem ismertek rájuk. Itt is vitték a szomszéd falvakból ismert szokásos böjti ételle-

ket – rúdra kötött hagymakoszorút, karóba húzott savanyúkáposztafejeket –, és pléhkolompokkal, pergőkkel, tepsikkel nagy lármát csaptak. A *hammaszacskóból* mindenkit meghammaztak. A spontánul szerveződő menetben az álarcos vagy bekormozott arcú maszkurák és siratók mellett a halottvivők szerepköre különült el. A siratók és a maszkurák közül az egyik – alkalmanként – a búcsúztató feladatát is ellátta. A menetben középen ládában vagy két rúdon *vitték a testet*, utána mentek a siratók, majd a többi résztvevő összeölelkezve. A két világháború közötti időben a báli zenészek is csatlakoztak a menethez, ha nem volt zenész, magukban énekeltek. Az utcakereszteződéseknél vagy más nevezetes helyeken a vidám temetési menet megállt, és a szalmaembert letették a földre. A siratóasszonyok sorra elsiratták. A siratási jelenetet több helyen megismételték. Menet közben sok spontán játéklehetőség adódott: a maszkurák meghammazták, bekormozták, beszilvaizezték a járóelőket, megtáncoltatták az asszonyokat. Szabad volt ekkor az is, amit máskor a *világért se tettek volna*. Az utcára kigyúlt falusfelek itallal, tésztával kínálták őket. Mára már kikopott, de ezelőtt a játék része volt, hogy bizonyos házaknál a siratásba beleszótték az ott lakókkal, utcabeliekkel történt eseményeket, szokásaikat, a közösségi normáktól eltérő magatartásukat. Ezt *kiprédikálásnak* nevezték. Miután bejárták a falut vagy csak egy részét, Ilyést elbúcsúztatták, és a határon vagy néha a kocsmá előtt elégették. Idős adatközlők emlékeznek, hogy a század elején a szalmabábut tizenkét feleségétől, ötvenkét gyermekétől és háromszázhatvanöt unokájától – az esztendőőtől – búcsúztatták.⁶

A farsangtemetés spontán színjátéka az ötvenes-hatvanas években Alsósófalván is szünetelt. A hatvanas évek végén értelmiségi kezdeményezésre felújították. A felújított változatban nők lettek a siratóasszonyok, mert a férfiakat *nem fogta a figura*, vonakodtak a siratóasszonyok szerepét vállalni. Így a férfiak szerepe háttérbe szorult. Kivétel a papbúcsúztató; a felújított változatban ő irányítja a játékot. A felújított változatot – sóvidéki táncokkal, népdalokkal kiegészítve – többször színpadon, versenyeken is előadták. A nyolcvanas években újból rendszeressé vált az utcai és alkalmi előadás, a hagyományos időpontban és helyen. Az alábbiakban ezt a változatot mutatjuk be röviden, személyes megfigyelés alapján. A gyűjtés időpontja 1982 márciusa.

A felújított változatban a farsangtemetési játék a művelődési otthonból indult és ott fejeződött be. Ilyést a siratóasszonyok készítették. Hagyományos öltözete sarjával kitömött fehér ing és gatyá, fekete lájbi, fekete kalap madártollal, lábán zokni. Lájbjában művirágdísz, mint a

vőlegénynek. Fallosza két szem krumpli és egy murok. A temetés végén az előző évekről maradt szalmabábut égették el, a frissen tömöttet meghagyták jövőre.

Siratóasszonyként vettek részt a játékban Ágoston Lajosné Ágoston Erzsébet (70 éves), Sükösd Dénesné Fülöp Lidia (70), Ágoston Lidia (80), Fülöp Mihályné Molnár Julianna (52), nekik segítettek Bálint Sándorné Lukács Irma (48), Lukács Mária (Zete Mari 50) és több fiatalabb asszony. Mindannyian szerepeltek a játék színpadi változatában is. A siratóasszonyok *másfél széjes* fekete ünneplő szoknyát vettek magukra és *hárászkendőt*, mint a régi öregasszonyok. A fiatalabbak helyi székely népviseletbe öltöztek. *Régi mintára* szintén siratóasszonynak öltözött és részt vett a siratásban Szász Márton (30); szoknyát húzott magára és kendőt kötött. Pulóverének elejét mellmagasságban az asszonyok kitömtek. A férfiak közül Bálint Gábor (74), Fábíán (Káli) Sámuel (71) és Kacsó István (80) a harmincas-negyvenes évekbeli farsangtemetéseknek is aktív résztvevői voltak. Az akkori farsangi játék egyik fő szervezője, Fülöp G. Albert (70) betegségére hivatkozva távol maradt. Többek véleménye szerint családja ellenezte, hogy újból részt vegyen *ilyen boldogságban*. Maszkurának egyedül Bálint Gábor öltözött. Báránybőr kucsmáját tollseprűvel díszítette, arcát bekormozta. A többi idős férfi szereplő ünnepi ruhába öltözött, és a böjti ételeket vitte: karóba szűrt savanyított káposztafejet és hagymakoszorút. Sükösd Károly (29) mint búcsúztató pap székely ruhájára fekete hárászkendőt terített, és könyvet vett a kezébe. Halottvivőknek az éppen *kéznel levő* fiatal legények vállalkoztak.

A temetési menet a művelődési otthon elől indult. Beosztása: elől a pap, utána a férfiak pergőkkel, kolompokkal, hagymakoszorúkkal felszerelve, majd a zenészek. Mögöttük vitték Ilyést két rúdon. A *test* után a siratóasszonyok lépkedtek, utánuk a fiatalasszonyok. Hátral a gyermekek, nézők, falubeliek zárták a menetet.

A siratásra a falu központjában, az üzletek előtti téren került sor. Ilyést letették, körülállták.

A pap elnyújtott, szomorú hangon jelentette a gyászhirt:

– *Meghalt már a vén Dobai!*

A körülállók megismételték:

– *Meghalt már a vén Dobai!*

A pap: – *Nem is volt ő már korai!*

A körülállók ezt és a következő két sort megismételték. A résztvevők úgy emlékeznek, hogy a színpadi változat „rendezője” utasította őket arra, hogy a pap szavait ismételjék.

*Italos és jó ember volt,
mikor meghalt, egyet sem szólt.*

Ezután a siratóasszonyok Ilyés fölé hajoltak, s miközben jajgattak, a szalmaembert simogatták. Mások kezüket tördelték, szemüket törülgették, zsebkendővel nyomkodták, kórusban jajgattak: „*Jaj, jaj, Ilyés!*” A közös siratás után sorra elsírták mint feleség, komaasszony, sógorasszony, szomszédasszony. Ágaston Erzsébet mint feleség tenyerét többször össze-összecsapva, óbégatva siratott, rá-ráhajolt a bábura:

*Jaj, Ilyés! Sütni es kéne,
meszelni es kéne,
de tégedet még siratni es kéne!
Nem ülsz ki többet a hid végire,
nem fúvods, nem mondd: járedre, járedre...
Milyen két szép zsebes harisnyája vót neki...
A kezit tette belé, vette ki...
De mijen jól állott neki, jaj, jaj!*

Ágaston Lídia vékony, síró hangon siratta mint komaasszony:

*Jaj, Ilyés komám, mér hátál meg?
Mér hágytál itt münköt?
Mér hátál meg?
Ki dugja bé a csepegő líkakot
a kapu alatt?
Jaj, Ilyés, mér tuttál itthagyni?*

A körülállók kacagtak. Ezután Sükösd Lídia következett mint sógorasszony. Kezével eltakarta arcát, fejét szomorúan ingatta jobbra-balra:

*Jaj, jaj, drága sógor!
Mér hágytál itt?
Ha tudnák, hogy éltibe,
hogy szerette a sütőtököt!
De most a töke az asztalon,
ő meg a nyújtópadon. Jaj, jaj!*

Hangjában keveredett az elfojtott kacagás és a megjátszott siratás, szavait nagy kacagás kísérte. Fülöp Julianna előbb simogatta, majd megmegrázta a szalmabábut, miközben szomszédasszonyként siratta:

– *Á, lelkem jó szomszédom, milyen nótás kedvű ember vót! A vót a nótája, hogy...* (Énekelni kezd) *Ha meghalok, ki fog engem megsiratni...*

Ekkor a többi körülálló is bekapcsolódik az énekbe:

*Ki fog az én koporsómra ráborulni?
Ráborulna édesanyám, de már nincsen.
Borulj rea, egyetlenegy drága kincsem.*

A felújított változatban sorrendben ezek a siratóparódiák állandósultak. Az asszonyok rendezett siratása után Bálint Gábor a régi mintára fordította a menetet, spontánul is siratott:

*Ilyés komám! Tegnap még együtt pálinkáztunk,
de nem montál semmit!
Bár szóltál volna kettőt-hármat,
hogy meg akarok halni.
Elmentél, meghóttál...
Hát erre hágytál,
erre a koszorú hágymára?
A börtbe csak evvel élünk.
Ne, Ilyés!*

A körülálló és a nézők nagy kacagása közepette megrázta Ilyés feje fölött a rúdról lógó hagymakoszorút. A siratás után Sükösd Károly mint pap ezt „olvasta” könyvéből:

*Vegyétek fel és vigyétek,
a kert mellé letegyétek!*

A körülállók mindkét sort megismételték. A feleséget alakító siratóasszony megijedt és így válaszolt:

*Jaj, ne vigyék arra,
megakad a karja,
s visszajő a nyakamra!*

A pap:

*Kertet támasszatok véle
Úgyse vót ő már jóféle. (Ismétlés.)*

A halottvivők felvették Ilyést, és elindultak az elégetés színhelyére. Nem járták be az egész falut, csak a főutcán mentek végig. Szólt a zene, s a temetési menet vidám *korcsomai* énekeket énekelt. Például:

*Le az utcán, le végedős végig,
húzza a cigány estétől reggelig.
Hadd tudja meg az a híres dáma,
hogy én többet nem járok utána.*

Elénekeltek a siratásba szőtt éneket menet közben is. Második szakasza így hangzott:

*Ha meghalok, borpincébe temessetek,
fejem fölé szőlőtökét ültessetek,
hadd olvassa, hadd olvassa minden ember,
itt nyugszik egy jó borivó magyar ember.*

Menet és éneklés közben a siratóasszonyok *íjuggattak*, mint lakodalmi menetben. A férfiak a kolompokat, pergőket rázták. Bálint Gábor éneklés közben is siratott. Amikor odaértek, *hogy „ki fog engem megsiratni?”*, közbeiktatva válaszolt: *„Ezt a drága Ilyést mindenki megsirassa!”* Mind a siratási jelenetben, mind a menetben Zeta Mari puliszkával, szilvaízzel kínálta a résztvevőket, siratókat, nézőket, és aki nem fogadta el, bekente szilvaízzel. Szász Márton az asszonyokkal együtt sírt, kacagott, íjuggatott, velük ment a menetben. Aki észrevette, felismerte, nem állta meg kacagás nélkül. Szervezői utasításra a hamvazás elmaradt. Féltették az ünneplőruhákat.

A falu másik tágas utcakereszteződésénél újból letették és elsiratták. Utána a szalmabábut meggyújtották. Míg égett, a temetésen részt vevők összefogóztak, és először *szőköt* táncoltak Ilyés körül. Utána párokra szakadva párostánccal folytatták, míg a tűz teljesen el nem hamvadt. Elégetés után énekelve tértek vissza a művelődési otthonba, és *tort* tartottak. Nyugodalmat kívántak Ilyésnek, a farsangnak. Azzal váltak el az idős férfiak és asszonyok. *„Ha élünk, jövőben is megcsináljuk, jövőben is eltemetjük Ilyést.”*

A farsangtemetés felújított, 1982-es változatának forgatókönyve a spontán, hagyományos játékhoz viszonyítva lényegesen lerövidült és színpadszerű lett. De a fentiek alapján is elmondható: dramatikus népszokás, többszereplős dramatikus játék⁷. A három sóvidéki falu szokásrendszere a magyar farsangvégi szokások több motívumát megőrizte és sajátos formában alakította.

A temetés a farsangi szokások egyik legrégebbi motívuma, párhuzamait Közép- és Kelet-Európában széles körben megtaláljuk. Farsangvégi temetéssel a régebbi és az újabb hazai szokásleírásokban is gyakran találkozunk⁸. Ezekben a temetési játékokban a halott (a szalmabábu) a telet, a farsangot jelképezi. Alaprétegük, egykori funkciójuk mágikus-rituális célzatú⁹. A farsang és a böjt küzdelme középkori eredetű motívuma a télvégi népszokásoknak. Ezt a tréfás küzdelmet a székely dramatikus szokásokban Konc király és Cibere vajda jeleníti meg. A parajdi változatban a temetés magába olvasztotta a farsang és a böjt

megszemélyesített küzdelmét: Konc királyt temetik, győz a Vereshagyma és a többi böjti étel. Régi hagyománya van a farsangvégi vénleány- és vénlegénycsúfolásnak is. Ennek emléke a többfelé gyakorolt tuskóhúzás szokása¹⁰. Felsősófalván a siratás a vénleány- és vénlegénycsúfoló funkciót is magába olvasztotta.

A vizsgált időszakban azonban már nem – vagy elsősorban nem a rituális-mágikus háttér és funkció éltette a farsangtemetési játékot. A vénleányok kicsúfolása és az erkölcsi ferdeségek felemlegetése is lassan háttérbe szorult. Elsődlegessé vált a játék, a szórakoztató funkció. A rítusjelentés elhalványulásával a rítuscselekvés új jelentéssel telítődött, színjátékszerűvé vált. Naptári időszakhoz, a farsang végéhez kötődő rituális temetés egy falusfél siratásává és temetésévé alakult. A farsangtemetés dramatikus szokása népi paródia lett. Az adott közösségekben ez a parodisztikus funkció éltette a szokást, ez a jelentése funkcionális.

A dramatikus játék különböző eredetű folklórműfajokból áll, a legtöbb elhangzó szöveg a siratóparódia. A siratóparódiák a siratóénekek, siratók tréfás vagy gúnyos változatai¹¹. Alsósófalván és a többi sóvidéki faluban a vizsgált időszakban már nem élt a jajszóval történő, hangos, költői szépségű siratás szokása. Siratóparódiát azonban szinte minden idősebb ember ismer. Anekdotaként vagy megtörtént „esetként” társas összejöveteleken sokszor elmondják a hallgatóság szórakoztatására. Előadásuk fő alkalma mégis a színjátékszerű farsangtemetés. A paródia rendezőelve alapján a játékban dialógussá, dialogizált szövegekönnyvvé válnak. Nem nehéz ráismernünk a dialógusra épülő vígballada – A rossz feleség – részleteire sem („*Jaj, ne vigyék arra!*” stb.). A halálesetet bejelentő szöveg („*Meghalt már a vén Dobai!*”) szintén a temetési paródiákból ismert¹².

Komikus és parodisztikus a látvány és a cselekménysor is. Ennek forrása a mindenén átütő kontraszt. A játék álló helyzetű jelenetekből tevődik össze, de felvonulás is¹³. Többször megállva bejárják a falut. A sóvidéki változatok közül az alsósófalvi dramatikus szokást összetett, belső fejlődésű népi színjátéknak tekinthetjük.

Ez a népi színjáték alkalomról alkalomra más változatban valósult meg. Az előadás tényezői az aktív résztvevők, a közönség és az előadási alkalom. Az egymást követő nemzedékek spontánul elsajátították, nem volt szükség előzetes próbákra. De minden alkalommal létezett egy-két játékírányító. Ők voltak a szervezők, a siratószövegek leghatásosabb előadói. Alsósófalván úgy emlékeznek rájuk mint derék, komédiás

emberekre. Másik állandó jelzőjük: *bolondosok*. „*Apáink örökké temették a farsángot, örökké kerültek olyan bolondosok.*” Ilyen rendezői, játékszervezői egyéniség volt az emlékezet szerint a két világháború között Sükösd Dénes, Szász Zsigmond, Kacsó László, később Fülöp G. Albert, „*aki úgy megsiratta Ilyést, hogy annyi asszony nem került volna össze, hogy úgy megsirassa*”. A játékra legtöbbször átmulatott éjszaka után került sor, olyan lelkiállapotban, amely nem szabott gátat a féktelen jókedv megnyilatkozásának. Fontos tényezője az előadási alkalom: a farsang vége. Felfordított, feje tetejére állított világ, amelyben minden szabad, amit a hétköznapi világában „a világért” se tennének. A játék idején megváltozott az adott közösség „komoly” rendszerősége, excentrikus és „tréfás” „farsangi” rendszerszerűség jött létre, amely szövegben és cselekvésben egyaránt megnyilvánult¹⁴.

A farsang sokféle szokása, játéka emberi szükségletet elégített ki; nemhiába maradt fenn, alakult, változott vidékenként sőt falvanként, koronként és nemzedékenként. A hagyomány által megőrzött, fenntartott népi színjátékban kifejezésre jutott e táj népének életöröme, játékgénye, az élet nehézségeivel, még a halállal is dacoló kedve.

1983

Jegyzetek

1. Az említett évekbeli gyűjtés után 1983-ban összeállítottam a sóvidéki kalendáris szokásokat, az esztendő ünnepeit és jeles napjait, népi játékokat bemutató tanulmányt, részeként annak a közös vállalkozásnak, amely a Sóvidék néprajzi tanulmányozását tűzte céljául. Az elkészült dolgozatok (többek között a népi gazdálkodás, település, építkezés, erdőlés, sóbányászat, fazekasság és más mesterségek, viselet, szokások, vallási néprajz, néptánc, népzene, nyelvjárás tárgykörében) megjelentetésére a bukaresti Kriterion Könyvkiadó a 80-as évek második felében az ismert romániai politikai viszonyok miatt nem vállalkozhatott, bár a sóvidéki kötet többször szerepelt a kiadói tervben. Jelen közlemény az 1983-ban készült összeállítás egyik fejezete. Rövidített, játékleírások nélküli változata megjelent a Művelődés XXXVII (1984) 2. számában. Habár újabb gyűjtéseim nyomán jóval gazdagabb anyag áll rendelkezésre – különösen a napjainkban is gyakorolt fonójátékok és a farsangtemetés változatait illetően –, a szövegben nem változtattam. Ezek bemutatása, elemzése külön tanulmányt igényel.

2. Makkai Endre – Nagy Ödön: *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez*. Kolozsvár, 1939. 135–137.

3. Újváry Zoltán: *Az agrárkultusz kutatása a magyar és az európai folklórban*. Műveltség és Hagyomány XI. Debrecen, 1969. 12.

4. István Lajos: *Korondi bálók* című kéziratos dolgozata. Adatainak rendelkezésemre bocsátását ezúttal is köszönöm.

5. Vö. Ince Lajos írása a Székelység 1940. X. évf. januári számában 50–53.
6. Kacsó András: *Népi színjátékok Alsósófalván* Hargita Kalendárium, 1972. 241–243.
7. Az alsósófalvi változatról bővebben Barabás László: *Farsangtemetés – alsósófalvi népi színjáték*. In: Bölesőringató, 1984. 97–102.
8. Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*. II. 30 (csiki farsangtemetés), V. 291–292 (brassói farsang); Szabó Imre: *Farsang és húsvét a dévai csángótelepen*. Néprajzi Értesítő, VII(1906). 91; Harmath Lujza: *Nyárádemti székely népszokások*. Ethn. X(1899). 44–47; Makkai E. – Nagy Ö.: *i.m.* 142; Vámszer Géza: *Adatok a csiki farsangi szokásokhoz*. Ethn. LXX(1959). 403–405. és *Farsangi szokások Csikban*. Művelődés, 1958. 2. 59–50; Seres András: *Farsangkergetés*. Művelődés, XXXII(1980). 8–9. 62–63. és 10. 33–35.
9. Újváry Zoltán: *A temetés paródiája. Temetés és halál a népi játékokban*. Debrecen, 1978. 227–241.
10. Makkai E. – Nagy Ö.: *i.m.* 8,13,21,39,63,73,109,152.
11. *A Magyar Népzene Tára*. V. (Sirató). Akadémiai Kiadó, Budapest. 1966. 1088.
12. Újváry Zoltán: *A temetés...* 99–103.
13. Uo. 182–188.
14. Voigt Vilmos: *Komikum. Paródia*. In: Magyar Néprajzi Lexikon III. 349, illetve IV. 195.
15. Fontosabb adatközlők falvanként. Felekezeti hovatartozásukat és életkorukat (1983-ban) a nevük után zárójelben közlöm.
- Alsósófalva: Fülöp Sámuel (ref. 95), Fülöp G. Albert (ref. 66), Kacsó István (ref. 80), Bálint Gábor (ref. 74), Kádár Albertné Farkas Róza (ref. 71), Károly Albertné Kozma Anna (ref. 67), Agoston Lajosné Agoston Erzsébet (ref. 70), Fülöp Mihályné Molnár Julianna (ref. 52), Káli Józsefné Károly Anna (ref. 37), Kacsó Zoltánné Fülöp Erzsébet (ref. 38), Kozma Györgyné Molnár Erzsébet (ref. 32).
- Atyha: Miklós Károly (kat. 85), Péter Ignácné Pálfalvi Lidia (kat. 82), Kovács Pálné Máthé Margit (kat. 69), Simó Pál (kat. 67).
- Felsősófalva: Kovács Mózes (ref. 82), Farkas Vilmosné Králl Rebeka (ref. 82), Vágási Sándorné Szőke Erzsébet (ref. 79).
- Korond: Ravasz János (unit. 82), Lőrincz Lajosné Molnos Lina (unit. 72), István Lajos (unit. 62), Balázs Mária (kat. 58).
- Parajd: Simófi Zsigmond (ref. 83), Molnár Ferenéné Szekeres Anna (kat. 73), Lukács Károly (kat. 70), Barabás Béláné Fülöp Zsuzsanna (ref. 68), Szabó Károlyné Bíró Mária (kat. 65), Szekeres Kálmán (ref. 62), Szekeres Lajos (kat. 55).
- Siklód: Hegyi Dénes (ref. 62), Szilveszter Gergely (ref. 81), Balázs István (ref. 71), Hegyi Sámuelné György Julianna (ref. 64), Hegyi József (ref. 59), Hegyi Géza (ref. 56).
- Sóvárád: Újfalvi Elekné Szőcs Karolina (ref. 75), Király László (ref. 65), Király István (ref. 70), Bíró Pálné Gyarmati Rozália (ref. 43).
- Szóvata: Márton Zsigmondné Fülöp Regina (ref. 81), Fülöp József (kat. 71), Kelemen Imre (kat. 70), Kelemen Imréné Pásztor Zsuzsa (kat. 65).